

Reinventering av åkerbær i Molde

John Bjarne Jordal

NO-6610 Øksendal

Bakgrunn

Åkerbær *Rubus arcticus* er ganske sjelden i Sør-Norge, og i Møre og Romsdal er det kjent bare én lokalitet. I Sør-Norge er arten kjent fra noe over 20 kommuner i fylkene Buskerud, Hedmark, Oppland, Telemark, Møre og Romsdal og Sør-Trøndelag (herbariene i Oslo, Bergen og Trondheim). De nærmeste lokalitetene ligger i Meldal og Oppdal i Sør-Trøndelag. Det første belegget av åkerbær fra Molde er samlet av Ole Hovdenak i 20.07.1955 og ligger i Oslo, men allerede 18.07.1953 hadde samme person skrevet og sendt et brev til museet om arten. Forekomsten i Molde er deretter nevnt i de påfølgende utgavene av Lids flora. I Bergen ligger et belegg samlet av Marit Hovdenak 17.06.1965. Etter det kjenner jeg ingen opplysninger før jeg selv begynte å undersøke litt på 1990-tallet. I forbindelse med et prøveprosjekt om biologisk mangfold i kommunene i 1994, hvor Molde var én av 7 norske prøvekommuner, fikk undertegnede i oppdrag å sammenstille kunnskap om kommunen i samarbeid med Geir Gaarder, Miljøfaglig utredning. På den tida hadde Miljøverndepartementet en forestilling om at slike prosjekter kunne utføres ved skrivebordet, og feltarbeid sto ikke på dagsorden. Vi laget likevel en relativt omfattende oversikt over både naturtyper, lokaliteter og arts-mangfold – fra skrivebordet (Jordal & Gaarder 1995). Fra skrivebordet tok jeg også en telefon til Ole D. Hovdenak for å spørre etter åkerbæra. Jo, den skulle fortsatt finnes i området, bare at det hadde gått tilbake med den blant annet på grunn av granplanting, fikk jeg til svar. Han hadde sett den for 4–5 år siden (altså rundt 1990). Det skulle derfor være håp.

Gjenfunn i 2003

Den 5. august 2003 fikk jeg endelig tatt meg en tur på besøk på Hovdenakken. Ole D. Hovdenak levde fortsatt, men hadde for dårlig helse til å bli med ut, så han sendte bud på broren Helge som bodde like i nærheten. Helge Hovdenak tok meg da med ned til Røaelva og vi fant blad av åkerbæra langs en vel 100 meter lang strekning av elva. Et par andre steder langs elva hadde det også vært ob-

servert åkerbær tidligere. Jeg oppsøkte denne dagen også disse strekningene, men greidde ikke å finne arten. Ole D. Hovdenak kunne fortelle at søstera Ester var den som «oppdaga» åkerbæra. Hun tok artium i 1936, og det var på denne tida de ble klar over hva planten het. Det var da såpass mye av den at de kunne plukke buketter og ha på bordet ved festlige anledninger.

Beskrivelse av lokaliteten

9. juni 2004 oppsøkte jeg lokaliteten på nytt for å lete etter blomster. Det lyktes å finne 12–15 blomstrende planter. Lokaliteten ligger langs bredden av Røaelva ikke langt fra Hovdenakken. Nærmere posisjon vil ikke bli gitt her, siden man ikke kan utelukke at enkelte kan tenkes å ville forsyne seg av forekomsten for å ha i hagen. Over en strekning på vel 100 meter ble det nå fastslått at bestanden er liten, minimum 40 planter og maksimum 100, hvorav altså bare et fåtall ble observert med blomster. Dette er såpass liten bestand at man bør avstå fra å ta med seg planter med rot. Plantene vokser hovedsakelig ved en sti som går langs elva, og hvor det delvis er en engpreget vegetasjon med grasarter som sølvbunke og engkvein, og urter som tepperot *Potentilla erecta*, kvitsymre *Anemone nemorosa*, myrflol *Viola palustris*, engsyre *Rumex acetosa* og myrmaure *Galium palustre*. Innover fra stikanten går vegetasjonen raskt over i skog med blåbær *Vaccinium myrtillus*, smyle *Deschampsia flexuosa*, stormarimjelle *Melampyrum pratense*, maiblom *Maianthemum bifolium*, hårfrytle *Luzula pilosa* og skogstjerne *Trientalis europaea*. Mellom stien og elva er det stedvis småtre av gråor *Alnus incana* og hegg *Prunus padus*, og enkelte gråor-heggeskogsarter som vendelrot *Valeriana sambucifolia*, bringebær *Rubus idaeus* og sløke *Angelica sylvestris*. Stedvis vokser også pors *Myrica gale*, og skogen innenfor er delvis oppsplittet av fattige myrer.

Vil den overleve?

Jeg har forsøkt å dyrke hagekrysningen allåkerbær (som involverer europeisk og kanadisk åkerbær) i hagen, og har erfart at hvis man vil beholde denne år etter år, må man ikke være redd for å luke ugras. Uten nitid pleie ble den overgrodd av alt annet og etter hvert utkonkurrert, noe som til slutt skjedd helt av seg selv! I dag har jeg derfor ingen allåkerbær i hagen lenger. Den ville åkerbæra er trolig også lyskrevende og konkurransesvak. Elvebredden ved Hovdenakken har tidligere vært mer åpen,

særlig fordi storfe beitet i det saftige graset langs elva, tråkket ned busker og sørget for at vegetasjonen holdt seg relativt lav. Senere har beitet opphørt, noe som fører til høyere vegetasjon av gras og urter og innvandring av lyng og busker. I dag er det bare hjorten og enkelte fiskere som ferdes og lager sti langs elva, og åkerbæra overlever best i kanten av denne stien. I tillegg er deler av bredden hvor åkerbæra tidligere fantes tilplantet med gran helt ned mot elvekanten. Det er helt tydelig å se at de fleste plantene som fortsatt finnes, i dag kjemper mot overmakta, og får trolig delvis for lite lys i forhold til artens behov. Uten skjøtsel i en eller annen form er det tvilsomt om arten vil overleve på sikt. Det er ønskelig med buskrydding og forsiktig ljåslått for å åpne opp rundt de få plantene som står igjen. Dette kunne være en oppgave for frivillige i samarbeid med grunneier. Uten at noen følger med på utviklinga og gjør det som synes nødvendig, er det tvilsomt om åkerbæra vil fortsette å tilhøre floraen i Møre og Romsdal i framtida.

Takk

til Helge og Ole D. Hovdenak, og til Eli Fremstad, Solfrid Hjelmtveit og Jan Erik Eriksen ved herbariene i Trondheim, Bergen og Oslo for tilsendte data om åkerbær.

Blomstrende åkerbær langs bredden av Røaelva i Molde 9. juni 2004. Foto: John Bjarne Jordal.

Litteratur

Jordal, J. B. & Gaarder, G., 1995: Biologisk mangfold i Molde. Del 1. Hovedrapport. Molde kommune. 164 s. + kart. Del 2. Flora og fauna. Molde kommune. 101 s.

Parti fra Røaelva i Molde. Åkerbær vokser langs stien som går ved elvebredden. Området i bakgrunnen er i gjenvoksing, og åkerbæra skygges trolig gradvis ut av busker, høyt gras og høyvokst blåbærlyng. Foto: John Bjarne Jordal.